

УДК 001.8:025.4

Галина Сілкова,

зав. кафедри документальних комунікацій

Рівненського державного гуманітарного університету, доцент, канд. пед. наук

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Особливості інформаційно-аналітичної продукції аналізуються в контексті функціональної сутності інформаційно-аналітичної діяльності. Види інформаційно-аналітичної продукції мають багато різновидів. Об'єднуючим поняттям для позначення інформаційної продукції можна вважати термін «інформаційний документ», який втілює загальні властивості різних видів вторинних документів та дозволяє визначити ознаки класифікації, де знайдуть своє відображення особливості кожного окремого виду інформаційно-аналітичних документів.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, інформаційно-аналітичний дослідження, інформаційний документ, інформаційно-аналітична продукція, класифікація інформаційних документів.

Типологія інформаційної продукції завжди була в полі зору практиків та науковців інформаційної сфери. Чітко прослідковується тенденція переходу від обговорення типів і видів окремих інформаційних видань та методики їх створення до аналізу нових видів інформаційної продукції та послуг, створюваних інформаційними центрами на сучасному етапі [10; 4; 6].

Проблема методичних особливостей сучасних інформаційно-аналітичних документів є важливою не тільки для працівників інформаційних структур, але й для викладачів навчальних закладів, де готують фахівців інформаційної діяльності як майбутніх створювачів інформаційної продукції.

Учасники наукових конференцій та автори публікацій у фахових виданнях, зокрема І. Вишнеvsька [2], Н. Вітушко [3], Н. Автономова [1], Л. Присяжна [8] та інші аналізують інформаційно-аналітичну діяльність як напрям розвитку інформаційної структури суспільства, види та методичні особливості інформаційно-аналітичної продукції, інформаційно-аналітичну роботу бібліотек та інформаційних установ,

служби інформаційно-аналітичного супроводу діяльності органів влади, фахову підготовку інформаційних працівників за відповідними напрямками.

Викладені у наукових статтях теоретичні та методичні положення мають, здебільшого, дискусійний характер. Це дозволяє стверджувати, що теоретико-методичні засади інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) проходять процес формування. Склалися два підходи до розгляду функціональної сутності ІАД, і, зрештою, до функціонального призначення інформаційно-аналітичної продукції. Частина фахівців розглядає інформаційно-аналітичну діяльність як вид наукової діяльності. Цей підхід розвивають О. В. Пархоменко та В. Д. Пархоменко [7]. Причина такого підходу, з нашого погляду, полягає передусім у синкретичному походженні та єдності багатьох напрямів управлінської та інформаційної діяльності, які ще не відокремилися за своїми функціями. Це й спричинило віднесення окремими науковцями ІАД до різновиду наукової діяльності.

Інший підхід – це розгляд ІАД передусім як інформаційної. Приблизником другого погляду є й автор цієї статті [11; 12]. Аналіз функцій та завдань ІАД як виду інформаційної діяльності є підґрунтям характеристики властивостей інформаційно-аналітичної продукції.

Мета статті – визначити ознаки класифікації інформаційно-аналітичної продукції з погляду її належності до результатів інформаційної діяльності, виокремити як спільні риси інформаційної продукції, так й особливості інформаційно-аналітичних документів. Розгляд ознак класифікації інформаційних документів допоможе визначити методику їх створення незалежно від усталеної назви окремих документів.

Характеристика інформаційної продукції у сфері ІАД потребує аналізу терміносистеми ІАД, яка формується під впливом різних чинників [10]. Відсутність стандартів в галузі ІАД спричиняє якщо не протиріччя, то, щонайменше, вільне трактування змісту та використання термінів ІАД.

Інформаційна діяльність охоплює різноманітні способи та процеси роботи з інформацією, в тому числі й процеси її якісно-змістовного оброблення.

У бібліотечній сфері інформаційна діяльність виникла як діяльність, що забезпечує реєстрацію та пошук необхідних документів. Виконання цього завдання достатньо забезпечувалося такими методами опрацювання документа як бібліографічний опис, систематизація, предметизація, анутовання документів. Слід зауважити, бібліографічна робота завжди ґрунтувалася на використанні аналітичних методів опрацювання

документа. У сучасних умовах невід'ємним напрямом роботи бібліотек стає підготовка інформаційно-аналітичних продуктів.

Для управлінської сфери початково існували інші вимоги до інформаційного забезпечення, що й зумовило використання різноманітних аналітичних методик перетворення інформації та появу таких видів інформаційної продукції, що являють собою інформаційну модель проблеми та містять вивідне (нове) знання у вигляді рекомендацій, висновків, прогнозів тощо, розроблених укладачем інформаційного продукту. Мусимо зазначити, що розробити вивідне знання без знань самої предметної галузі досить складно.

З метою визначення видової класифікації інформаційної продукції спробуємо ще раз окреслити сутність поняття «інформаційно-аналітична діяльність» та виокремити її особливості.

Створення вивідного знання є завданням, визначеним сферою застосування інформаційно-аналітичної продукції. Якщо така потреба виникала у сфері інформаційної діяльності (або її окремих видів) – розроблялися форми, методи та засоби, що її забезпечували. Виконання завдань інформаційного забезпечення управлінської сфери як носія інформаційних потреб спричинило розвиток аналітичної складової інформаційних документів. Спільна генеза та тривалий період нероздільного розвитку не відокремили ці види діяльності, а навпаки – спричинили появу у сфері забезпечення управління документів, що сполучають як елементи ділових, так й інформаційно-аналітичних документів.

Аналітична складова ІАД реалізується через створення вивідного знання в інформаційних документах, однак її допоміжна природа щодо основної діяльності користувача інформації дозволяє відокремити інформаційно-аналітичну продукцію від результатів управлінської та наукової діяльності. Від інших видів інформаційної діяльності ІАД відрізняється інформаційно-аналітичним дослідженням об'єкту, результатом якого є створення інформаційно-аналітичних документів. Аналітична складова таких інформаційних документів може бути визначена як логічно опрацьована вихідна інформація з наявністю вивідного знання у вигляді висновків, рекомендацій та прогнозів щодо поставленої проблеми.

Саме у функціональному призначенні інформаційних та службових документів полягає відмінність між інформаційно-аналітичним та документальним забезпеченням управлінської діяльності.

Інформаційно-аналітичні дослідження можуть здійснюватися лише на інформаційному рівні, тобто включати пошук, виявлення, збирання, зберігання та поширення інформації. В разі потреби проведення інформаційно-аналітичного дослідження виходить на аналітичний рівень – тобто створення вивідного знання, що передбачає узагальнення, згорання змісту інформації, її аналітичну оцінку, перетворення інформації, розробку висновків, рекомендацій, прогнозів.

Інформаційно-аналітичні дослідження можуть завершуватися створенням нового знання (як незапрограмованого результату роботи) або запрограмованого вироблення нового знання (як замовленого користувачем результату).

З нашого погляду класифікація інформаційно-аналітичних документів має здійснюватися передусім не за формальними ознаками, а за ознакою рівня перетворення змісту вихідної інформації та функціональним призначенням інформаційного документа. В такому разі інформаційно-аналітичні документи можна визначити як документи, що містять аналітичну інформацію, створену шляхом якісно-змістовного опрацювання вихідної інформації, і призначені для інформаційного забезпечення основної діяльності користувача інформації.

Для інформаційних документів, які створюються в результаті інформаційно-аналітичних досліджень, основна мета полягає у створенні інформаційної моделі проблеми (теми запиту споживача інформації). Такі завдання виконують інформаційні документи з оглядовою інформацією.

Інформаційну продукцію розглядають як матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб споживачів [5, с. 25]. За іншими джерелами – це «сукупність інформаційних документів, без даних та послуг» [9]. Для позначення окремих видів інформаційної продукції вживаються терміни: «інформаційне видання», «бібліографічне видання», «реферативне видання», «оглядове видання» та ін. Найбільш дослідженим з них є огляд та реферат. Але сучасний спектр інформаційної діяльності набагато різноманітніший. Результатом інформаційної діяльності можуть бути – експрес-інформація, дайджест, прес-реліз, оглядова довідка, аналітична довідка та ін.

Об'єднуючим поняттям для позначення різновидів інформаційної продукції можна вважати термін «інформаційний документ», який втілює загальну сутність задокументованих результатів інформаційної роботи і

допомагає виокремити особливе, одиничне кожного з вторинних документів.

До спільних рис названих вище видів інформаційної продукції віднесемо цільове призначення документа, характер інформації в інформаційному документі, методику підготовки інформаційної продукції.

Отже, в усіх означених випадках йдеться про інформацію вторинно-документного рівня. Окремі види інформаційних документів мають певні специфічні риси. Зокрема, вони можуть різнитися глибиною згортання інформації, методами її викладу, наявністю чи відсутністю оціночного підходу до опрацьованої інформації тощо. Можливі відмінності й в цільовому призначенні документа, наприклад, лише для орієнтації у масиві документної інформації, або для прийняття управлінського рішення. Проте, ці риси є варіативними, вони не змінюють сутності інформаційного документа.

Відмінність інформаційних документів від інших документів полягає насамперед у тому, що вони є результатом опрацювання інформації, яка міститься в інших (вихідних або первинних) джерелах інформації.

Інформаційний документ належить до вторинно-документального рівня інформації і має властивості вторинного документа:

- містить інформацію з первинних документів у **згорнутому, узагальненому вигляді**;
- містить **відомості про сам первинний документ**, на основі якого його створено. Це дає можливість розгорнути інформацію, звернувшись безпосередньо до першоджерела;
- є **результатом аналітико-синтетичного опрацювання вихідного документа**;
- є не тільки результатом, але й **засобом інформаційної діяльності**, за допомогою якого здійснюється пошук, зберігання і поширення інформації;
- **форма інформаційного документа не змінює його сутності**.

За рівнем згортання вихідну інформацію в інформаційних документах можна поділити на чотири види:

1) **бібліографічна інформація**. В документах такого рівня згортання вихідної інформації, відомості про первинний документ обмежуються лише бібліографічним описом, тобто наведенням окремих даних про документ, записаних за певними правилами і достатніх, щоб ідентифікувати його;

2) **реферативна інформація**. Цей вид вторинної інформації усуває недолік першого виду. Реферативна інформація становить стислий виклад змісту вихідного документа (чи його частини) з основними фактичними відомостями та висновками. Процес виявлення основних відомостей змісту вихідного документа та їх узагальнення є особливим способом його аналітико-синтетичної обробки;

3) **оглядова інформація** являє собою, порівняно із двома першими, якісно інший рівень згортання первинної інформації. Принципово відмінним є те, що при підготовці оглядової інформації виявляється, відбирається та узагальнюється первинна інформація з різних джерел у відповідності до окремої проблеми, що цікавить споживача (теми його запиту).

Завдання оглядової інформації – відтворити на вторинному рівні модель стану проблеми. Оглядовий документ – найбільш поширений інформаційний документ, створюваний в процесі інформаційно-аналітичних досліджень;

4) **оглядово-аналітична інформація** становить зведену характеристику проблеми, створену шляхом узагальнення вихідної документної інформації із формулюванням або узагальненням оцінок, прогнозів, рекомендацій (або інших суджень) щодо поставленої проблеми з боку укладача інформаційного документа.

Ми вважаємо, що цільове призначення інформаційних документів з аналітичною інформацією не змінює його допоміжної функції в системі інформаційного забезпечення. Наявність в таких документах нового «вивідного» знання є лише побічною функцією їх призначення.

З метою визначення можливостей різних інформаційних документів для забезпечення інформаційних потреб замовників інформації, а також, щоб навчитися створювати такі документи, слід впорядкувати їх, іншими словами, класифікувати інформаційні документи.

Ми виокремимо ознаки класифікації, зумовлені функціональними властивостями інформаційних документів, які є визначальними для процесів підготовки інформаційно-аналітичної продукції. Це такі ознаки:

- **глибина згортання інформації** у вторинному документі (рівень ущільнення змістової інформації в результаті аналітико-синтетичної переробки інформації);
- **метод викладу інформації** у вторинному документі (конструкція інформаційного документа, спосіб викладення змістової інформації);
- **об'єкт моделювання вихідної інформації**.

За першою ознакою вирізнимо такі інформаційні документи:

- 1) інформаційний документ з **бібліографічною інформацією**;
- 2) інформаційний документ з **реферативною інформацією**;
- 3) інформаційний документ з **оглядовою інформацією**;
- 4) інформаційний документ з **оглядово-аналітичною інформацією**.

За другою ознакою вирізнимо такі інформаційні документи:

1) **документ-екстракт**. Це документ, побудований на реченнях, що містять основні положення змісту вихідного документа та екстрагуються з нього в інформаційний документ. Таке подання змісту властиве окремим видам рефератів, огляду преси, зведенню новин тощо;

2) **перефразований документ**. Інформаційний документ, в якому зміст вихідного документа передається у перефразованому вигляді. Так складається більшість видів інформаційно-аналітичних документів;

3) **інтерпретований документ**. В такому інформаційному документі зміст вихідного джерела передається на основі узагальненого уявлення про нього. Таке подання змісту первинного документа найбільш характерне для документів оглядового типу.

Третя ознака – об'єкт моделювання вихідної інформації, дуже важлива для методики підготовки інформаційних документів і обумовлена основними властивостями інформаційних документів – згорнутість та модельність. За цією ознакою можна виділити такі інформаційні документи:

1) інформаційні документи, що є **моделлю первинного документа** (бібліографічна інформація, інформаційний реферат, дайджест) або **документального масиву** (бібліографічний посібник, РЖ, дайджест);

2) інформаційний документ, що є **моделлю проблеми** (проблемної ситуації). Це, насамперед, огляд та його різновиди, інформаційно-аналітична довідка, тематичне досьє, добірка та ін.;

3) інформаційний документ, що є **моделлю події** (інформаційний реліз, прес-реліз);

4) інформаційний документ, що є **моделлю базової діяльності споживача інформації** (інформаційний звіт про діяльність).

Підсумовуючи викладені положення, визначимо ІАД як вид інформаційної діяльності, спрямований на інформаційне забезпечення управлінської сфери шляхом якісно-змістовного перетворення вихідної інформації з метою розробки варіантів управлінських дій.

Інформаційно-аналітичні дослідження як сукупність методів, процесів та результатів аналітико-синтетичного опрацювання вихідної

інформації можна розглядати як основне поняття та сутність ІАД.

Рівень згортання вихідної інформації та характер її моделювання найбільше впливають на структуру і семантичні властивості інформаційного документа. Вони є опосередкованим відображенням функціонального призначення інформаційного документа.

Ознаки класифікації інформаційної продукції, визначені у статті, мають прикладний характер і покликані забезпечити узагальнення методичних особливостей інформаційно-аналітичної продукції для вирішення завдань впорядкування процесів її створення.

Список використаних джерел

1. *Автономова Н.* Інформаційні видання в системі документної комунікації / Н. Автономова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – К., 2010. – Вип. 27. – С. 148–158.

2. *Вишневецька І.* Електронні інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб удосконалення обслуговування користувачів / І. Вишневецька // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – К., 2007. – Вип. 18. – С. 5–12.

3. *Вітушко Н.* Особливості організації електронних інформаційних ресурсів для підготовки оперативних аналітичних матеріалів / Н. Вітушко // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 138–144.

4. Жанры информационной литературы : обзор, реферат / А. А. Гречихин, И. Г. Здоров, В. И. Соловьев. — М. : Книга, 1983. — 320 с.

5. *Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики* / Г. М. Швецова-Водка (кер.), Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін. – К. : Кн. палата, 1998. – 116 с.

6. *Кушнарченко Н. М.* Наукова обробка документів : підруч. / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова. – К., 2003. – 328 с.

7. *Пархоменко В. Д.* Інформаційна аналітика сфері науково-технічної діяльності : моногр. / В. Д. Пархоменко, О. В. Пархоменко. – К. : УкрІНТЕІ, 2006. – 224 с.

8. *Присяжна Л.* Наукова складова процесу підготовки інформаційно-аналітичного продукту / Л. Присяжна // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. – К., 2007. – Вип. 18. – С. 130–136.

9. Про інформацію : Закон України // *Голос України*. – 1992. – 13 лист. – Ст. 3–5; Те саме // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 48. – Ст. 1227–1462.

10. *Сілкова Г. В.* Інформаційний документ в терміносистемі документознавства / Г. В. Сілкова // *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр.* – К., 2009. – Вип. 3. – С. 49–57.

11. *Сілкова Г. В.* Інформаційно-аналітична діяльність в структурі інформаційної діяльності / Г. В. Сілкова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2007. – № 4. – С. 37–44.

12. *Сілкова Г. В.* Інформаційно-аналітичні дослідження як особливий аспект інформаційної діяльності / Г. В. Сілкова // Українська культура: минуле, сучасне та шляхи розвитку : міжвуз. зб. наук. пр. – К., 1997. – Вип. 2. – С. 188–193.

УДК 33:01

Віталіна Шкаріна,

мол. наук. співроб. НБУВ

Вікторія Радченко,

голов. бібліограф НБУВ

ЕКОНОМІЧНА МЕТАБІБЛІОГРАФІЯ

Проаналізовано структуру і зміст основних ретроспективних покажчиків бібліографії бібліографії економічної літератури та презентовано нову метабібліографічну працю «Економіка. Економічні науки : покажч. бібліогр. посіб. / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.: В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко. – К., 2012. – 139 с.». Стверджується, що вона є першою у національній бібліографії спробою підсумовування півторастолітнього досвіду бібліографування літератури економічної галузі та виявлення реального ступеня бібліографічного забезпечення фахівців друкованими джерелами вторинної економічної інформації в Україні.

Ключові слова: економічна бібліографія, бібліографія бібліографії, бібліографія другого ступеня, метабібліографія.

Бібліографічні посібники є важливим засобом забезпечення інформаційних потреб науки, виробництва, культури, ефективним способом розповсюдження знань. Створюються вони переважно бібліотечно-інформаційними та науковими установами, навчальними закладами. Зростання обсягів бібліографічної продукції, її видове та жанрове різноманіття вимагають відповідної системи бібліографії бібліографії для обліку, систематизації та аналізу бібліографічних джерел. Ланками такої системи, поряд з органами державної реєстрації творів друку, є також бібліотеки-фондоутримувачі.

Продовжуючи роботу з розкриття довідково-бібліографічних фондів, співробітники відділу довідково-бібліографічного обслуговування (ВДБО) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) підготували працю з економічної бібліографії другого ступеня – покажчик бібліографічних посібників «**Економіка. Економічні науки**» (К., 2012). Він є першою у національній бібліографії спробою підсумовування півторастолітнього досвіду бібліографування літератури економічної галузі